

I. 543.069

УКРАЇНЬСЬКА СОЦІАЛІСТИЧНО-РАДИКАЛЬНА ПАРТІЯ

ДР. КАРЛО КОБЕРСЬКИЙ

ГОСПОДАРСЬКА ПОЛІТИКА

СУЧАСНЕ ГОСПОДАРСЬКЕ ПОЛОЖЕННЯ
НА ЗАХІДНО УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ
ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ НАШОЇ
ГОСПОДАРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ

Л Ъ В І В

LWOWSKIE STAROSTWO GRODZKIE

Egzemplarz obowiązku.

Nakt. 1000 egz.
dnia 4 / VI 29 1929

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

„Громадський Голос“

Єдина українська газета, котра найбільше уваги присвячує господарським справам українського народу.

Виходить що тижня.

Передплата чвертьрічно 3 зол.

Адреса: Львів, Коперника 28/II.

БОРІТЕСЯ-ПОБОРЕТЕ!

Др. **КАРЛО КОБЕРСЬКИЙ**

ГОСПОДАРСЬКА ПОЛІТИКА

(Реферат, виголошений на XXXI Конгресі
Української Соціалістично - Радикальної
Партії у Львові).

У додатку словарець чужих слів.

Відбитка з «Громадського Голосу» чч. 8,
9, 10 і 12 — 1929.

ЛЬВІВ.

Накладом Укр. Вид. Сп. «Громада»,
кооп. з об. пор. у Львові.

3 друкарні
Артур Гольдмана,
Сикстуська 19,
Львів,

T. 543.069

1. ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ, КРЕДИТ І КОНЮНКТУРА.

Економічне положення укр. трудового населення в Польщі залежить в значній мірі від господарської політики держави та її фінансового стану. Приглядаючись цій політиці, ми бачимо передовсім велику напруженість державного бюджету. Польський держ. бюджет лягає великим тягарем на населення передовсім з причини непомірних видатків на зброєння і військо (третина всіх видатків). Те, що бюджет призначає на господарські і культурні потреби населення, носить характер споживчий, то зн., що йде головно на оплату урядового персоналу і адміністрації. На саму роботу — піднесення господарства і освіти видається фактично

мінімальні суми, колиж візьмемо на увагу, що й з тих сум користає тільки польське населення, то образ господарського положення українського населення буде ясний.

Нездорова є теж структура доходів польського бюджету. Передовсім тому, що цифра посередніх податків, оплачуваних широкими масами, отже працею, а не капіталом і маєтком — є відносно дуже висока. В р. 1927/28 держава мала доходу з безпосередніх податків 37.5%, з посередніх 58.3 проц.

Знов-же між тими посередніми (споживчими) податками дуже велику позицію роблять, доходи із спиртового і тютюневого монополю. Ці доходи зростають сильно з року на рік, тому що держава шрубє в гору ціни горілки й тютюну. В р. 1924/25 держава мала з монополів 573,8 міл. зол., в р. 1927/28 вже 796,8 м. зл. (всі доходи скарбу виносили в р. 1927/28 кругло 3 мі-

ліярди зл.) Рахуючись з тим, що дохід з алькоголю і нікотини є доходом не цілком певним і при збільшенні бідности може зменшуватися, ми приходимо до висновку, що в тій своїй частині бюджет польської держави немає твердої основи. Бюджет російської держави, опертий теж в значній мірі на доходах з горілки, називали »п'яним« бюджетом. З повищого бачимо, що зі спирту і тютюну Польща одержує кругло 27% всіх своїх доходів. Але також безпосередні податки промисел і торгівля перекидає на споживача, який врешті решт несе всі тягарі утримання державної машини.

Мимо того, що держава постійно терпить на брак гроша, уряд і досі не стягнув невплаченої маєтнішими людьми, головно поміщиками, маєткової данини. Міністр скарбу Чеховіч навіть брав їх в оборону на бюджетовій комісії перед закидами

опозиції. Сам міністр признав, що з бідного населення »сьціонгнєнто« всю приписану данину, але ані словом не згадав, чи і як він думає далі стягати данину з богатих. Зате міністр прийшов з новим проектом податків, які думає вложити на плечі особливо дрібносельсько-го населення. Є обов'язком УСРП вічами і демонстраціями протестувати рішучо проти проекту нового податкового обтяження бідного населення.

Рік 1928 скарб дихав американо-канською позичкою, яку він одержав в осени 1927 р. на дуже тяжких умовах. Одначе з цієї суми, яку вільно було вжити на розкредитування в краю (549 міл. злотих), вже під кінець 1928 р. не отсталася навіть третина; а що надії на нові позички і буйний вплив америк. кредитів не здійснилися, бо курс облігацій позички в

Америці впав, отже урядові банки, хоч не хоч, мусіли припинити даліше видавання кредитів. В цій Польщі через те крик за грішми («грошева тіснота»); чимало підприємств уже збанкрутувало і множаться векселеві протести. Уряд був примушений притиснути навіть трохи своїх любимців і союзників — промислову буржуазію із «Левіятана» (союз усіх промисл. союзів) і поміщицтво, вимагаючи звороту, позичених їм грошей. Через те навіть прийшло до малого напруження відносин між урядом і буржуазією, але обі сторони стараються не перетягати струни, добре розуміючи можливі лихі наслідки конфлікту. У зв'язку з тим стоїть також дискусія про так зв. етатизм, якої дійсний сенс полягає власне у вимозі буржуазії, щоб уряд гроші, які ще має, не видавав на державні підприємства, тільки кредитував ними приватні.

Грошеві клопоти держави не доторкалиб особливо укр. трудових мас, якби не те, що власне вони є причиною нових податкових вимог уряду до тих мас. Також стійність валюти залежить у значній мірі від стану державного скарбу, а валютарна справа має своє значіння для всіх. Особливо, коли взяти на увагу, що стійність цієї валюти, знаходиться ще під другою загрозою, з боку торговельного білянсу. Польща має постійний дефіцит того білянсу, бо з року на рік до Польщі привозиться різних товарів за значно більше грошей, як вивозиться. Отже Польща фактично чимраз більше задовжується, бо ясна річ, що привозять товар не в дарунку, а на кредит і то на кредит дорогий, бо товаровий. Це все може нарешті надломати довіря до цілого господарства в Польщі, а передовсім до стаlosti польської валюти. Дефіцит

торговельного білянсу був в р. 1928 найбільший за всі останні роки, бо досяг цифри 825 міл. злотих.

Важкий тягар податків і найріжнородніших, давніше невиданих оплат так придавив усе господарське життя, що його наслідком є загальне зубожіння. Брак готових грошей пливе із загального браку більших ощаджень у краю; усі надіються порятунку, із зовні: одні від держави та її банків, а сама держава від американських, англійських і почасти французьких фінансистів. А що на поміч ніхто не надходить, отже в Польщі лихва прямо застрашаюча, нагадуюча часи найтемнішого середньовіччя. Платити 5-7 процент місячно, це рахується вже нормою в приватному житті, а процес Левіцкого-Кольніка виказав, що брали і 150% річно. Це те, про що пишеться; що-ж діється по глухих закутках села?

При таких відносинах найпеку-

чішим нашим завданням у ділянці кредиту є негайна розбудова густої сітки льокальних кас-щадниць (райфайзенек), бо тільки їх відсутність є причиною безкарного розгулу, лихварства, особливо по наших селах. Клич: «Організуйте райфайзенки» мусить зелектризувати усі думаючі й активні чинники, ми мусимо наздогнати другі народи у кредитовій ділянці, бо сьогодні навіть т. зв. «півдика» Індія має уже до 30.000 малих сільських кас, а Німеччина має їх до 25.000. Опускаючи руки, не вдіємо нічого проти язви лихварства! Це оден з найбільших куріозів нашого життя, що ми, дрібноселянська країна, про все досі памятали, а призабули те, від чого починало свою організацію селянство других країн — сільські каси!

Уряд Польщі старається штучно активізувати торговельний білянс. До того стремлять різні «експортові

синдикати» (яйчарський, свинський, у підготовці є маслярський), яким уряд дає право вивозу без мита, накладаючи мито на всіх інших експортерів. Але характерно, що учасником у тих синдикатах є головно купці-торговці, а не організації селян-продуцентів! Тим способом уряд погіршує і так лихий нинішній стан річей, віддаючи селян вже зівсім на поталу скупщиків-експортерів. І проти такої тактики мусимо піднести голос протесту.

Очевидна річ, що при традиційнім пануванні в Польщі, а ще більше в нас, приватного спекулянта-торгівця, ціни всіх продуктів і товарів формуються довільно і завжди на шкоду дрібного продуцента і споживача, а на користь незвичайно численної зграї купців і посередників. Не тільки зарібник і робітник не дістає в Польщі вистарчаючого мінімум на про-

життя, але й селянин не одержує належної винагороди за свою працю. Цього року ціни на жито і ще більше на свині упали так низько, що праця селянина випродується за безцін; але хліб подешевів через те дуже маленько, а мука пшенична і зовсім ні; взагалі-ж дорожнеча навіть збільшилася. Уряд збільшує цей хаос цін ще тим, що не знає, на яку йому ногу стати в політиці цін і тепер ми дожили в Польщі до того, що маємо уже не тільки привозові, але й вивозові мита на всі головні рільні продукти; отже Польща є цілком відрізана від світових хлібних ринків.

Доба визиску селянської праці і зарібків робітника та трудової інтелігенції буде тягтися так довго, поки селянство не візьме до своїх власних рук збуту всіх своїх продуктів через відповідні кооперативні ор-

ґанізації і поки не буде споживчих кооператив трудового населення по містах.

Коли в ділянці рільництва політика уряду йде вповні по лінії інтересів великих землевласників, то в ділянці промислу вона стремить до штучного насаджування промислу на польській території і митної охорони виробів цього промислу. Внаслідок того ціни за вироби польського промислу є надмірно високі при низькій якості товару; в результаті є в Польщі ті самі цінові різниці між цінами продуктів села і промислу, що на їх хоруг Радянський Союз (т. зв. ножиці). Ці ножиці, це фактично ще одна форма податку, яку платить село на користь промисловців.

II. ПРОМИСЛОВА ПРОДУКЦІЯ І ПРОБЛЕМА ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ.

В таких загальних умовах проходить на західно-українських землях го-

сподарська діяльність населення. Організатором продукції та її паном є кляса промислової і купецької буржуазії, в сільських умовах — поміщицтво; дрібний продуцент на селі, пригнічений неймовірними тягарями на річ держави і промисловості, є фактично звязаним по руках і ногах рабом капіталу.

Природні скарби нашої землі — нафта, віск, сіль, каїніт, ліси — годують тисячну армію чужинців директорів, урядовців і робітників. Господарка цими скарбами носить чисто рабунковий характер; у прискішеному темпі експльоатується копальні і рубаються ліси, не вкладаючи капіталу в поширення копалень і посадку лісів.

Погляньмо на цифри. Добування нафти в бориславському басейні вже від ряду літ зменшується через надмірну експльоатацію давних шахт і скупі вклади на нові верчення. Продукція ропи на ці-

лому, Підкарпатті виносила у, 1916 до 1917 рр. кругло 900.000 тон. Ми-мо того одначе ще близько поло-вини усеї продукції нафти і ваф-тових перерібок експортується за кордон, з чого мають фірми і дер-жава великі прибутки. Якби не ви-сока ціна і особливо податок, то нафта і бензина та олії осталиб у більшій кількості в нашім влас-нім краю, даючи дешевий опал для варстатів і фабрик; тоді швид ле-мігби у нас розвинутися промизл, так потрібний в нашім перелюдне-нім краю. Одначе і тут, подібно як у продукції цукру, експортовалий товар є нище оподаткований і за кордоном дешевший, як в краю; краєвий же споживач платить кошт експортової політики держави (си-стема »демпінгу«). Ясна річ, що спожиття нафтових продуктів не може бути у нас велике і є напр. в 10 разів менше як в Англії. Крім держави, про здорожування нафто-

вих продуктів дбають нафтові фірми, що об'єдналися у змови (картелі). Найбільшим таким картелем є заснований в 1927 р. нафтовий синдикат у Львові, в якому бере участь також Польмін, державне нафтове підприємство.

Великі доходи віщує польському скарбові і прив. фірмам добування земного газу в кількох місцевостях; м. і. останніми роками нове таке джерело відкрилося у Дашаві коло Стрия, відкіля вже проведено рури до Дрогобича і проводяться до Львова.

Не має користи з власної нафти український споживач, але не має великої з неї користи і робітник. Передовсім більшість робітників в нафтовій промисловості — це Поляки; уряд робить спеціальний натиск на фірми, щоби до праці приймали передовсім Поляків. Нафтова промисловість є в нинішнім стані

тільки тягарем для народу цього господарства зах.-укр. земель.

Друге наше земне багатство — сіль до їди і сіль потасова. Відома річ, що ці копалини є монополізовані державою, яка й це земне багатство трактує як джерело прибутків для скарбу. Спеціально болюче це відбивається на чашім хліборобстві. Потасові соли такі необхідні на угноювання землі, з цілої Польщі добуваються тільки у нас в Калуші й Стебнику. Польща кинулася так інтенсивно на це джерело доходу, що за час від 1920 до 1927 р. їх добування вирісло із 10.300 тон на 222.000 тон, це значить, що зросло більше як 20-кратно! Хтоб одначе думав, що з того користь має наше хліборобство, цей дуже помилився, бо ціни потасової соли не тільки не впали, але підросли і далі ростуть. Крім цього експортова політика держави (яка хоче рятувати свій

пасивний торговельний біляз) і тут наносить шкоду господарству: держ. саліни вивозять великі кількості пот. соли до Румунії, очевидно по нищій ціні, як в краю. І так прим. цього року, в краю знову, піднесено ціни каїніту, і наше село не може його докупитися, зате Румунія має дешевий каїніт з наших салін.

А вже цілковитій руїні підпали українські ліси, як у Карпатах так на Волині і Поліссі. Вже навіть держ. контрольній комісії темпо вирубування лісів було за великим. Посол Ратай на бюджетовій комісії сконстатував, що з Польщі вивезено в р. 1927 — 10 міл. фєст-метрів дерева, тоді як природний приріст ліса дозволяв вивезти не більше як 2 міліони. Треба пам'ятати, що власником лісів є в значній мірі сама держава, яка вируб лісів віддає в руки приватних спекулянтських фірм. Через те ціни

дерева в краю такі вишрубовані, що бідне населення в знищених війною полосах краю і досі не може відбудувати своїх домівок; як ствердив самий міністр Морачевскі на »кресах« є ще 44.000 родин, що не відбудували своїх хат по війні.

Експльоатація інших земних богацтв Зах. України, на прим. фосфоритів, що дають добре угноєння, а яких богаті поклади є коло Нижнева і Незвиськ — не ведеться, бо на це требаби виложити з початку трохи капіталу, а держава його не вкладає.

Вугіль і залізо — ці дві основи модерної цивілізації, наші землі привозять із західних провінцій Польщі. Високі фрахти на польських залізницях і цінова політика вуглевих і залізних »баронів« подорожують непомірно ці два найнеобхідніші сирівці. Очевидно, що при високих цінах і запевненому,

збуті продукція вугля і заліза в Польщі зростає, чим втішаються офіційні круги. »Стабілізаційна позичка«, одержана в кінці 1927 р., підсилила на якийсь час кредитами польські промислові підприємства і хвиливо зменшила на заході безробіття. Одначе головна польська перероблююча промисловість — текстильна (Лодзь, Бяла) терпить на хронічний брак ринків збуту і навіть високі мита на заграничний текстиль не рятують її положення. Великий страйк в Лодзі, продаж текст. виробів на довготермінові векслі, а недавно ряд картельних змов у Лодзі — все те свідчить про нездорові відносини в цій ділянці, які йдуть до гіршого. Причиною кризи збуту є головню ожебрачення селянства, яке не має за що купувати дорогих текстильних виробів. При таких умовах є деякі дані для розвитку у нас домашнього і кооперативного

ткацтва і треба тільки звернути більше уваги на цю справу.

Індустріялізація західно-українських земель — це оден з виходів з розпучливої у нас господарської ситуації. Тоді найшлаб працю хоч частина нашого рільного пролетаріяту і промисловий товар мусівби стати дешевший. Уряд з податкових грошей усильно підпирає кредитами і запомогами промисл — але на польській землі, зругом Варшави, на Познанщині ітд. і працю в них находить місцевий польський робітник. Уряд будує велику фабрику азотових погноїв у Тарнові, розбудовує порт у Гдині, має фабрику літаків, автомобілів ітд. Але те все на польській території, за старим прикладом заборчих держав.

Українська нація мусить сама думати про розбудову свого промислу. Ми вже згадали про вагу ткацтва. Також в інших ділянках промислу

українському населенню не остається ніщо іншого, як братися до створення власних варстатів праці. На першій місці стоїть гарбарство, кожухарство і шевство; високі ціни на польські і заграничні вироби вимагають від нас категорично створення кооперативним способом власного шкірного промислу. На цей-же шлях ми вже вступили у миловарстві (фабрика Центросоюзу); є всі дані для розвитку власного кооперативного деревного промислу і кераміки (цегольні, дахівкарні, гончарство).

Це були б ті перші кроки в ділянці індустріялізації нашого краю, які треба вже ставити. Без індустріялізації не посунемо наперед нашої економіки, а зокрема не зможемо використати тих рук, що є без праці у нас на селі і того вільного часу, що пропадає в селянина зимою. Провідною думкою в цій ділянці має бути не сама

тільки думка створити власний, національний промисл; цього мало. Попри цю мету, мусить бути друга, не менше важна: подешевлення промислового товару для нашого споживача, ліквідація цінових »ножиць«, які знову розтулилися і то на некористь села. І якраз тому, щоби не творити на місце чужих, своїх національних визискувачів, ми кладемо такий натиск на кооперативну форму підприємств.

Поважний завдаток в ділянці кооперативної промисловости маємо у нашому кооп. молочарстві, яке стає уже серйозним чинником в економіці нашого трудового села. Це нас повинно тимбільше заохотити до дальшої розбудови перерібки і збуту с. г. продуктів на кооперативних засадах. Тут якраз є найважніші дані для створення кооперат. промисловости, яка буде разом з тим і національ-

ною промисловістю. Йдучи по цій лінії, ми одночасно допоможемо індустріялізувати наше село, а тим самим взагалі цивілізувати його і робити більше відповідним як економічно, так і політично. Культуру належить розльокувати по селах — така остаточна наша мета в цій ділянці.

Соціяльне положення трудового населення, зайнятого на наших землях у промисловости — не завидне. Реальні платні робітників, особливо некваліфікованих, в Польщі найнищі в Європі; час праці належить у більшості від примхи підприємців, а забезпечення від недуг, каліцтва, охорона малолітніх і жінок — це дуже часто пасміх над засадами модерної соціяльної політики. Особливо беззахистне положення зовсім незорганізованих лісових робітників і дарабників. Тому в цій ділянці слід розвинути

живу акцію для професійного згуртування укр. людей і то в окремих укр. проф. спілках і належить брати активну участь у виборах до Кас Хорих, у цінникових акціях, вести бюро правних порад і підшукування праці і обороняти права робітництва усіми відомими способами, як страйки і под. (Про цю важну справу мав окремий реферат т. Стахів). Робітництво через свої організації мусить добиватися контролі над веденням капіталістичних і державних підприємств, ставлячи своєю метою їх соціалізацію.

III. СІЛЬСЬКО - ГОСПОДАРСЬКЕ ВИРОБНИЦТВО І ПОЛОЖЕННЯ ТРУДОВОГО СЕЛЯНСТВА.

Від самого свого заснування польська держава не знає, на яку рішиться політику відносно сільського господарства. З одного боку хочеться за всяку ціну роз-

будувати промисловість, з другого боку ціла традиція аграрно-шляхоцької минувшини Польщі і могутий вплив аграрної аристократії в правлячих кругах роблять своє. В результаті маємо хитку зигзакувату лінію державної економічної політики, яка старається вдоволити оба відламки буржуазії: промислово - фінансову (очевидно коштом споживачів і робітництва) і аграрну (коштом селянства). Вирозом цієї політики є передовсім убиття земельної реформи. Вона практично уже не існує, є тільки дика, добровільна парцеляція, получена з земельною спекуляцією. Уряд зі свого боку складає тільки «пляни» парцел. акції, у яких висліді остає факт, що не допускається до переходу землі в руки непольських селян. До відома загалу подано трохи і то скупих інформацій про вислід парцеляції й кольтонізації по рік 1925.

До того часу (1919—1925) розparcelьовано в п'яти укр. воєвідствах кругло 213 тис. гект. землі. (В корінній Польщі за той час розparcelьовано кругло 412 тис. гектарів)).

Хоч темпо парцеляції трохи ослабло, то всежтаки навіть при такому темпі весь запас земель великої власности на нашій землі (поверх 2 міліонів гектарів) мусіби вичерпатися за кілька десятків літ. Земля, як відомо, дісталася, особливо в перших роках, майже виключно в руки польських кольтоністів. Цього факту укр. народ не визнає і не визнає за правний акт і буде стреміти до реституції своїх прав до землі, яку він і його прадіди обробляли.

З царини земельної політики заслугує на окрему увагу справа парцеляції (через ліцитацію!) ерекціональних церковних ґрунтів. Заряджена гр. кат. церковними

ерархами продаж землі через ліцитацію і за оплатою готівки є ярким проявом ненаціональних і прстигуманних тенденцій цих чинників. Вона стрінулася з рішучим осудом усіх, хто тільки співчуває з тим страшним земельним голодом, який давить наше збідоване село. Колиби станути навіть на становище церкви, яка вимагає заплати за землю, то всетаки можна було дати землю принаймні на тих умовах, які передбачує польський земельний закон — на сплати передбачені тим законом, через гіпотечний кредит Банку Рольного. При тих умовах, які поставила церква, землю можна купити тільки по максимальній вишрубованій ціні; отже земля може дістатися тільки найбогатшим, які її найменше потребують. Проти такої методи УСРП вже піднесла рішучий протест; малоземельне селянство домагається при-

мінення бодай тих норм, якими дрібного рільника бере в охорону польський закон.

Землеустрій селянських господарств вимагає, радикальної направи з огляду на надмірне роздроблення парцель (шахівницю, черезполосицю). одначе комасація у більшости булаб можлива тільки при парцеляції фільварків, отже фактично про неї у нас тільки говориться і пишеться, але не робиться. Також меліорація не поступає поважно наперед, з огляду на брак дійсно доброї волі і кредитової допомоги з боку влади. Змагання укр. суспільної агрономії, створеної в останніх роках засобами укр. кооперації, під фаховим проводом »Сільського Господаря« — до урухомлення цієї справи, слід привитати з признанням; свідомий актив укр. села мусить цю справу взяти до серця і старатися використати усі можливости, які

дає законодавство і пануючий режим.

Головною ділянкою нашого селянського господарства є годівля безріг і худоби; не є головною, але поволи мусить вибиватися на перед годівля курей і продукція яець. На жаль ні годівельна справа, ні справа збуту цього товару не є в нас організовані як слід. Те, що досі зроблено в ділянці перерібки і збуту молока і яець, це ще тільки скромні початки; що-ж торкається збуту безріг і худоби, то справа стоїть таки зовсім погано і є навіть вигляди на ще гірше. І так уже днесь безборонний і незорганізований селянин є на ласці згінників і біржевиків; останній же крок держави, зроблений, на жаль, при участі навіть одного з наших землячків, бувшого кооператора — стремить до формального закріплення гегемонії згінників і експор-

терів. Тим небезпечним актом є створення монополю на експорт свиней з цілої Польщі і передача цього монополю в руки картелю — «Синдикату Експортерів Свиней». Без цього синдикату ніхто не зможе експортувати безроги за кордон і очевидно, цей синдикат аж тепер натисне на знижку цін на місцях. І так уже посліднім часом ціни безріг на світових ринках сильно впали; до того приходить зарібок експортерів, а коли прийде ще свідомо політика їх об'єднання, синдикату, то можна собі уявити, що буде. В цій справі виявилось, як державні чинники пішли на руку капіталізму. Тому з усіх сил треба стреміти до організації кооперативного збуту безріг і добиватися, щоб наша кооперація і взагалі представники нашого селянства були прийняті до синдикату,

якщо цей синдикат вже справді мусить бути.

На годівлю курей і організацію кооп. збуту яєць мусимо особливо звернути увагу, бо загал просто недоцінює ваги цієї справи. А вже сьогодні із зах.-укр. земель експортується щорічно яєць у вартості близько 9 міл. долярів, тоді, як безріг вивозиться за кругло 20 мільонів, а рога-тої худоби за 3 мільони; збіжжя як відомо, на загал не вивозимо зовсім.

Продукція збіжжя й інших рослин, як відомо, ледви вистарчає на прокормлення власного населення укр. воевідств; тільки волинське воевідство має дещо збіжжя на збут. Та це не значить, що наш селянин не терпить від спекуляції його хлібом: як відомо, податки держава стягає чомусь в осени і тоді малоземельний селянин примушений випродувати збіж-

жя за безцін, на те, щоби на весну знову купувати або брати на відробок чи в кредит по значно вищій ціні. Тільки організація райфайзенок зможе селянина врятувати від цієї лихварської петлі.

Сама рільна продукція нашого селянства стоїть на дуже низькому урівні. Всежтаки є ознаки свідомого стремління до поправи. Величезне зацікавлення новими способами управи ріллі (погної, пересаджування збіжжя), спопуляризоване нашою сусп. агрономією, підсилює надію, що відносини зміняться на краще. Цю роботу треба скріплювати, зміряючи передовсім до цього, щоби в кожному повіті, засобами Повітових Кооперативних Союзів, удержувався хоч 1—2 агрономи; сітка господарських курсів ріжних видів повинна обняти всі закутки села, даючи селянинові хоч трохи тої науки, яку

повинна давати держава за податкові гроші, але цього не робить.

Також поширення спеціальних і технічних культур, яке є рентабельніше як збіжева господарка, треба усильно пропагувати. Є вже знаки на успішність такої пропаганди: зацікавлення цукровим буряківництвом, плеканням тютюну, хмелю, пасічництвом і шовківництвом є велике і родить надії на краще завтра селянського люду. Тільки ще більше пропаганди і праці, а успіхи будуть справді великі.

В нашій агрикультурній роботі не сміємо зректися своєї незалежності від урядових чинників та польських господарських товариств. За ніякі субвенції чи кредити не сміємо продати нашої господарської самостійності, яка одна гарантує всякій громадській

роботі життєздатність, не кажучи вже про ті політичні наслідки, які мусілиб прийти із субвенціями. Серед селянської маси належить усильно пропагувати думку, що тільки через організацію у власних, національних кооперативно-господарських об'єднаннях воно може досягти справді чогось реального; що всякі дрібні підмоги і кредити уділювані одиницям через польські зв'язки і банки мають метою відірвати селянство від його власних організацій, щоб його тим способом ослабити.

При тім усім треба пам'ятати, що селянство може встоятися в сучасних умовах тільки об'єднанням своїх сил, тільки кооперативно. Кооперація господарства — це одинокий шлях виходу. Спільні машини до орання, сіяння, молочення, чищення зерна; гуртове закупно гноїв, насіння, вугля і т. д. гуртом; спілковий збут

продуктів, без посередників — це є та програма усупільнення селянської господарки, яку висовує саме життя. Ми тому й звемося соціялістами, що хочемо перемінити господарку окремого селянина в господарку великих і сильних селянських спілок, кооператив. Тільки спілкова машина, тільки кооперативний збут і набування, виведуть селянське господарство з нинішньої нужди на ясний шлях добробуту і культури. Через кооперацію веде шлях до справедливого супільного ладу, до соціялізму!

Про соціялізацію сільського господарства говорять чимало й большевики, але вони розуміють її інакше як ми. У них соціялізація — це фактичне удержавнення: держава призначає ціни на збіжжя, ціни на промислові продукти,

держава має у руках весь капітал і кредитову систему, одним словом, держава є усім, громадяне є нічим. Це є той самий »етатизм«, який проповідує міністр Морачевські в Польщі, а проти якого ми теж виступаємо, бо він відбирає громадянам свободу організації. Навіть кооперація в Рад. Союзі не має свободи призначати ціни і вільно торгувати і для того комуністичне розуміння кооперації є відмінне від нашого. Змагаємо до добровільного спілчанства по думці ідеї М. Драгоманова (спілка вільних осіб).

Тому найкращі наші сили і найідейніших наших людей мусимо кинути на поспішну розбудову сільсько-господарської і кредитової кооперації!

Соціяльна позиція трудового селянства на зах.-укр. землях залежить передовсім від його власної організованости на всіх ділян-

ках життя. Як довго селянство само із себе не викреше культурних сил, само не створить і не буде вести сільських і почасти повітових і центральних кооперативних, професійних і культурно-просвітних установ, так довго воно буде для всіх інших »дурними Іванами« і взагалі нищою сортою людей. І в очах держави воно все буде лише волом, що має тягти всю державну машину, не маючи ніяких прав навіть тих, які вже почасти собі виборюють міський пролетаріят. Треба звернути всі сили на розбудову економічних, культурних і політичних організацій на укр. селі, ведених в міру можності самими селянами.

З натиском підчеркуємо, що не тратимо надії на краще завтра трудового селянства. Віримо, що вдасться розбудити дремаючі в ньому добрі громадські інстинкти, з окрема найпотрібніші.

ший інстинкт — стремління до громадськості, до гуртування. Він дав змогу укр. трудовому селянству передержати в минулому страшні лихоліття; він і днесь мусить прийти до голосу та розбудувати нову сільську культуру.

Віriamo, що боротьбою і творчою працею на соціалістичних засадах громадськості здобудемо всі свої права!

Цю віру піддержує в нас дотеперішній хід визвольного руху трудового селянства на всіх землях України, як вона широка і довга.

IV. БІЖУЧІ ЗАВДАННЯ В ДІЛАНЦІ КООПЕРАЦІЇ.

З цілим натиском приходиться ще раз зазначити, що кооперація це головна наша зброя у боротьбі, наша надія і шлях до кращого. Тому з увагою треба слідкувати за її розвитком, студіювати причини її недочетів, щоби їх усунути та

видвигати позитивні прояви у її житті.

Ми вже зазначували, що кооперативна будівля, яку ми досі створили, має одну діймаючу прогалину: **в повному занедбанні знаходиться ділянка кредиту і взагалі грошівництва.** Гріш потрібний нам в нашому національному і зокрема кооперативному, господарському організмі одержуємо переважно через другі руки і в чужих установах лежить більша частина ощадностей нашого населення; чимало капіталу лежить взагалі в укритті, не служачи загалові. Це все сприяє розвиткові лихварства у різних його формах (лихва позичкова, товарова і т. д.), на чому терпить як член кооперативи, як і ціла кооперативна будівля не має потрібної певності і розмаху.

Створення густої сітки місцевих кас (райфайзенек) по всіх селах і місточках та сильної центральної

каси кооператив — таке є перше й ударне завдання блищого часу в ділянці кооперації. Без цього не рушимо вперед.

Ця акція, якщо має мати успіх, мусить іти в парі з пропагандою дрібно-ощаднестевої акції та з пропагандою абстиненції від алкоголю і тютюну. Рух за абстиненцією треба трактувати як рух не лише здоровельний (впливаючий з мотивів соціальної гігієни), але як рух одночасно національний і економічний. Тільки тоді він зможе відразу захопити широкі маси і здобути ентузіастичних прихильників і проповідувачів.

Виймкове положення нашого народу наказує нам виїмкові засоби самооборони, яких може й не мусять хапатися другі народи.

Те, що ми вже створили і маємо в ділянці кооперації, є, навіть при всіх недостахах, уже поважним за-

в'язком нового кооперативного світа, до якого мусимо стреміти.

В Ревіз. Союзі Укр. Кооператив було на кінець р. 1927 об'єднаних 2015 кооператив різних типів; на кінець 1928 8р. це число виросло до кругло 2400 кооператив; серед них найбільше, бо кругло 1800 було сільських кооператив споживчо-господарських, 313 споживчих з молочарськими відділами, 151 кредитових, 48 міських споживчих. Ця остання група заступлена найслабше (а це дуже дивно, бо наприм. у самім Львові могло б існувати кілька споживчих кооператив для робітництва і урядництва). Великою потребою дня є поспішна розбудова кооперації на Волині і Поліссі, бо там ця важна ділянка праці ще дуже занедбана. В Галичині найслабше скооперовані повіти, це Добромиль, Ліско, Любачів, Сянік; за ними йдуть Ярослав, Турка н. С. і Городок. На ці око-

лиці слід звернути більше уваги. В кооперативах маємо членами дуже мало жінок (10% всіх членів); це є страшне недомагання, бо на заході показалося, що якраз жіноцтво може найбільше допомогти популяризації кооп. ідеї. Ми, особливо на селі, жінку ще не вважаємо рівною мущині громадянкою і відси такі наслідки.

Доволі вже велика сітка кооператив 1. степеня (тих, що безпосередньо стикаються з членом) мала в р. 1927 загального торгу 521½ мільона зл. На цю квоту склалися: кругло 371½ мільона це вартість проданого членам споживчого і інш. товару і близько 15 міл. за перепродані продукти членів (масло, яйця і т. д.).

Не рахуємо тут торгів кооп. союзів і централь, щоби не числити торгів подвійно. Коли зважимо, що торги виносили в р. 1926 кругло 32 міл. зл., то зріст за оден рік

на повних 20 міл. (або на 60%) є поважним успіхом. Ясна річ, що цей зріст відчувають на собі передовсім ті центральні, що доставляють товар (Нар. Торговля і Центросоюз), яких обороти швидко зростають дякуючи широкій розбудові кооперативної сітки.

Не треба одначе перецінювати тих успіхів. Зріст загальної суми торгів кооперації, є головню наслідком створення соток нових кооператив; одначе обороти старих кооператив, хоч теж збільшуються, ростуть далеко не в такому скорому темпі. Це є наслідком того, що організація наших кооператив **терпить від многих недомагань.**

Є це передовсім брак вишколених кооперативних робітників в кооперативах і повна недіяльність контрольних комісій (знову-ж таки головню через брак підготовки у людей). Товарові манка, розборгуван-

ня майна і т. д. це є ті зовнішні прояви нашої слабости.

Боротися з ними можна тільки енергичною акцією в напрямку фахового вишколу кооперат. робітників, членів управ і Надз. Рад та широкою пропагандою кооперат. засад серед загалу селянства. Особливо не можемо досить сильно підчеркнути вагу такої роботи між молодю (сільською і взагалі молодю). Це-ж ті люде, від яких залежить завтра: вони можуть, якщо захочуть і ми їх до того підготовимо, розбудувати дійсну велич кооперативної України.

Отже вся увага кооперативному шкільництву, кооп. курсам, розповсюдженні кооперат. літератури і преси, заснуванні гуртків для студіювання кооперації при читальнях, кооперативах, »Лугах« і у всіх школах. Також заснування шкільних кооператив іде по тій-же

лінії і до цієї роботи особливо горячо закликаємо укр. учительство.

Про вагу розбудови **господарської кооперації** ми вже говорили. Спільні машини (машинові спілки), спільне набування помічних погноїв, кооперативне молочарство і контролю молочної, кооперат. обезпечення худоби, кооперативний збут яєць — це є ті галузі с. господарської кооперації, які вже мають свою вироблену форму і які можна розбудовувати. Обережно треба підступати до справи збуту збіжжя і свиней, найкраще після докладного передумання справи на повітових (окружних) кооп. нарадах.

Одночасно одначе мусить йти скріплення центрів та раціоналізація їх організації. Українська кооперація мусить нарешті створити взірцеву кооп. **гуртівню споживчих товарів** (чи то шляхом переміни Нар. Торговлі в чисто кооператив-

ну централю, чи шляхом фузії Н. Т. з Центросоюзом). Дешева калькуляція в центрі є першою умовою дешевости товару на долі; теперішня система співпраці Центросоюза з Нар. Торговлею викликає постійну критику в кооперативних кругах; дивно одначе, що ніхто не виявляє ініціативи в напрямі зміни цього стану на кращий.

Зокрема рішучо за мале в кооп. кругах зацікавлення долею «Народної Торговлі».

«Центросоюз» як централія Повітових Союзів мусить бути рухливим їх синдикатом для регулювання збуту с. г. продуктів і постачання с. г. потреб. Також Центробанк як майбутня центральна каса кооператії (якщо захоче нею бути), мусить перейти вповні в руки кооператив, визбуваючись фізичних осіб.

Окреме питання становить справа т. зв. партійної неутральности

кооперації. Стоячи твердо на становищі збереження національного характеру наших кооп. установ та їх єдності треба поборювати все те, що моглоб поставити укр. кооперативні установи, як в центрі так і на місцях, у перехрестний огонь партійних амбіцій і спорів. Найкращою безпекою від такої небезпеки буде, коли ніодній з політично-партійних груп не буде дана можливість виконувати »диктатуру« в установах. Всяка диктатура, як відомо, веде неминучо до безконтрольної господарки, до непотизму і взагалі дає підложжа для деморалізації.

В кооперативних установах мусить рішати тільки дійсно кооперативний, високо ідейний і фахово компетентний елемент.

ПОЯСНЕННЯ МАЛОЗРОЗУМІЛИХ ЧУЖИХ СЛІВ.

Аграрний — земельний.

Агроном — знавець сільського господарства.

Агрікультура — рільництво.

Абстиненція — повздержливість.

Адміністрація — управління державою, фабрикою, кооперативою чи будьякою організацією.

Аристократія — велике панство, що уважає себе за найліпше і тому хоче панувати.

Активізувати білянс — гляди при білянсі.

Актив — діяльна частина народу, громади і т. д.

Басейн — збірник на воду; кітловина.

Білянс — місячне або річне зіставлення рахунків. На прим. торговельний білянс держави це є рахункове зіставлення, кілько товарів вивезено за границю, а кілько зі заграниці привезено. Коли вивіз є більший від привозу, тоді говоримо, що білянс є активний (чинний).

Активізувати білянс — так поступати, щоби білянс був активний.

Біржа — місце, де збираються купці в торговельних справах; **біржевик** — той купець, що робить інтереси на біржі.

Валюта — вартість грошей, гроші; **валютарний** — грошовий; **курс валюти** — вартість грошей у торговельному обізі. **курс облігацій** — вартість цінних паперів (на прим. льосів, довжних паперів) в обізі.

Гуманний — людяний; такий, що змагає до поступу людства.

Гіпотeka — гроші, забезпечені на неможливість (на ґрунті, на домі).

Гегемонія — верховодство, перевага одної держави чи іншої суспільної організації над другою.

Гигієна — наука про збереження здоровля.

Гарантія — порука, забезпечення.

Дефіцит — недобір, витрата; сума о яку розходи перевищують доходи.

Демпінг (англійське слово, пишеться думпінг) — є це така торговельна політика держави, коли вона своїм купцям при вивозі товарів робить різні полекції, так що ті товари за границею коштують дешевше, як у краю. На прим. ми купуємо польський цукор далеко дорожче, як він варт, тому, що польські купці за

те продають в Англії свій цукор о половину дешевше. В той спосіб держава коштом споживачів попирає цукрових промисловців, чи інших фабрикантів.

Диктатура — необмежена влада одної особи, кляси чи партії.

Деспотизм — необмежена самоволя, гніт.

Експльоатація — викорустування, визиск.

Експорт — вивіз товару за границю; **експортний** — вивозовий; **експортер** — той купець, що займається вивозом товарів за границю.

Економіка — господарство.

Елемент — складова частина якогось тіла; тіло, якого вже далше не можна розложити на части; первень; коли говориться: активний громадський елемент, то це значить просто діяльні, чинні громадяне, бо з громадян складається громада.

Ентузіазм — запал, одушевлення, **ентузіастичний** — такий, що збуджує одушевлення.

Ерекція — це є маєток, призначений на певну ціль (те саме, що фундація). Звичайно уживається того слова на означення того маєтку, що є призначений на пожиток пароха. **Ерекціональний ґрунт** — парохіяльний ґрунт.

Етатизм — такий спосіб господарки в державі, коли держава перебирає на себе

ведення господарських підприємств (торговельних, промислових, банкових і тд.).

Єрарх — голова духовенства, отже єпископ, архієпископ, митрополит і кардинал.

Калькуляція — оцінка товару по вчисленні розходів за доставки, оплати і інші видатки, сполучені з набуттям того товару.

Картель — змова між фабрикантами для взаємної допомоги.

Категоричний — рішучий.

Кераміка — гончарство; вироби з паленої глини.

Кольонізація — осадництво; **кольоніст** — переселенець, осадник у чужім краю.

Комасація — сполука розкинутих ґрунтів і такий поділ тих ґрунтів, щоб відтак ґрунт кожного власника був разом.

Компетенція — приналежність, обсяг ділання.

Кордон — границя держави, або ряд військових сторожей, розставлених в одній лінії.

Конфлікт — спір, противенство.

Конюнктура — обставини, вигляди.

Кріза — перелом, переломова хвиля.

Куріоз — щось невидане; дивогляд.

Льокальний — місцевий.

Ліквідація — останні рахунки перед

розв'язанням підприємства; знесення, скасування чогось.

Максимальний — найбільший.

Манко — брак, недобір.

Мінімум — найменша міра; мінімум прожиття — найменша скількість грошей, потрібних на прожиття.

Мінімальний — найменший.

Модерний — новітній, новочасний.

Монополь — виключне право на прим. на торгівлю якимсь товаром, на виробництво якогось предмету і т. д.

Метод — спосіб.

Норма — правило.

Невтральність — невмішування у спір або війну між двома суперниками; безсторонність.

Індустріалізація — така політика, що змагає до того, щоби піднести промисл.

Ітенсивний — напружений, витревалий.

Інстинкт — природний, несвідомий нахил.

Ініціатива — почин.

Ідейний — такий, що відповідає ідеї; ідея — провідна думка, до якої здійснення стремиться.

Облігація — кредитовий папір, ви- ставлений на ствердження довгу.

Опозиція — опір; противна партія; та партія, що поборює існуюче правитель- ство.

Офіціальний — урядовий.

Організм — уклад (тіла), устрій.

Парцеля — частка ґрунту; **парцеляція** — поділ більшого об'єму ґрунту на менші частки.

Пасивний — довжний, недіяльний, слабкий; **пасивний білянс** — таке зіставлення рахунків підприємства, в котрім розходи є більші від приходів; **пасивний торговельний білянс** — коли привіз товарів зі заграниці є більший, чим вивіз товарів краєвих за границю.

Персонал — усі особи заняті на прим. в однім уряді, підприємстві і т. п.

Позитивний — додатний, дійсний, певний.

Популяризувати — робити зрозумілим для кожного.

Пролетаріят — робітництво.

Пропаганда — ширення якоїсь думки між людьми.

Професія — заняття, стан; **професійний союз** — організація працівників одного заняття, на прим. робітників лісових ітд.

Продукція — виробництво, вироблювання; **продуцент** — виробник, витворець.

Проблема — завдання, що має бути виконане; питання.

Провінція — частина краю в протиставленні до столиці.

Позиція — становище, положення, та кож одна з точок рахунку.

Радикальний — корінний; такий, що сягає аж до коріння; такий, що міняє все до коріння.

Раціоналізація — таке поступовання в організації праці (чи всякого підприємства), аби найбільший успіх можна було посягнути найменшими коштами. Це слово походить від «рація» — розум, слухність.

Реальний — річевий, дійсний; реальний успіх — дійсний успіх; реальна політика — така політика, що дивиться на успіх.

Результат — вислід, наслідок.

Режим — правління.

Рентовний — такий, що дає прихід, доходовий, зисковий.

Реституція — відновлення, привернення до попереднього стану.

Розльокувати — розмістити.

Саліна — копальня або варня соли.

Сенс — змісл, значіння.

Синдикат — спілка торговців або промисловців для попирання спільних справ.

Система + уміле упорядкування подібних річей в одну цілість; система правління — збір усіх правил, після яких поступає певне правительство; система господарства — збір тих знамен, після яких ведеться певне господарство (капіталістичне, соціалістичне і т. д.).

Ситуація — положення.

Сконстатувати — ствердити.

Сорта — рід, відміна.

Соціалізація — усуспільнення, то є такий господарський устрій, при котрім господарство ведеться в інтересі всіх і через відповідну організацію виробників.

Спекуляція — таке поступовання, коли хтось безоглядно змагає до зиску; рахунок на успіх з чогось.

Спеціальний — особливий.

Стабілізація — устійнення, утвердження; стабілізаційна позичка — позичка держави, щоби гроші з позички ужити на устійнення, утвердження курсу своїх грошей.

Структура — будова, устрій.

Субвенція — допомога з державного чи іншого фонду.

Тактика — спосіб поступування.

Тип — знамя; людина, річ або явище, що мають ті самі прикмети, що й інші люде, річи чи явища того самого роду.

Текстиль — ткацькі вироби.

Текстильний — ткацький.

Темпо — степень скорости, міра часу.

Традиція — переказ; звичка з давних часів.

Хаос — змішання первнів, з яких повстав світ; безладдя.

Хронічний — постійний.

Фінанси — грошеві засоби держави;
фінансовий — скарбовий, грошевий.

Факт — подія; **фактичний** — дійсний,
такий, що дійсно стався.

Фізична особа — людина, в протилеж-
стві до правової особи, якою є това-
риство.

Фузія — злиття, повне зеднання.

Цивілізація — стан просвіти, розвиток
суспільности.

25. VI. 28